

s čimer ta pridobi nekoliko drugačno vlogo; avtorica vodo razume kot vir življenja. Med drugim za primer navede hamam, prostor čiščenja telesa. Hamam, ki zaznamuje dan in teden, je pomemben dogodek za celotno družino oz. skupnost. Voda posameznike v hamamu prečisti in oživi. Tak pomen je voda imela tudi v preteklosti, ko je v

vasi prevladovalo animistično razumevanje vode. To je sicer v zametkih še vedno prisotno, vse bolj pa prevladuje državni islam. Avtorica pokaže, da ima voda kljub temu podobno prečiščevalno oz. duhovno vlogo.

V monografiji spoznavamo tako življenjski pomen vode v vasi Ašbarū kot stanje *makinš alma*^{*}, kompleksno

stanje, ki ga soustvarja več dejavnikov. Antropološka raziskava Simone Kuntarič Zupanc pokaže, da ima voda v različnih kontekstih različne pomeni. Njena etnografija prikaže predvsem preplet infrastrukture in človeka oz. skupnosti v soočanju ne le s podnebniimi, temveč tudi z družbenimi in ekonomskimi spremembami.

ALEŠ GABRIČ: Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice: Slovensko spoznavanje Japonske, njenih prebivalcev in običajev

Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2023, 259 str.

Ob nedavni epidemiji koronavirusa, so so njeni politični odločevalci domala neprodušno zaprli meje Japonske za tujce, so se nekateri raziskovalci in predavatelji zbal, da bo takšna radikalna odločitev povzročila upad akademskega zanimanja za deželo na skrajnem vzhodnem robu azijske celine. Da je bil strah odveč, priča tudi monografija Aleša Gabriča *Od popolne neznanke do prisrčne*

prijateljice: Slovensko spoznavanje Japonske, njenih prebivalcev in običajev, ki jo je leta 2023 izdal Inštitut za novejšo zgodovino v Ljubljani.

Monografija, poleg uvodnega jo sestavljajo še štiri osrednja poglavja, prvič v slovenski akademski prostor, in seveda tudi širše, prinaša strnjen prikaz reprezentacij japonskega Drugega, ki je bil že od nekdaj zaznamovan tako z negativno kot s pozitivno stereotipizacijo. Avtor, sicer zgodovinar, ki se raziskovalno primarno ne ukvarja z Vzhodno Azijo, se pri tem osredotoča na analizo tekstov, nastalih v obdobju od prvih »slovenskih« stikov z japonskim otočjem v prvi polovici 19. stoletja pa do začetnih let samostojne Slovenije. Pri tem osrednji raziskovalni interes fokusira na podobe Japonk in Japoncev v časopisju in potopisnih besedilih, ki so v omenjenem obdobju 150 let najverjetneje nagovarjale najširši krog bralcev. Na prvih straneh monografije najbolj prevzame zgodba o Janezu Bolleju (1850–1924), domnevem prvem posamezniku s slovenskega etničnega prostora na uradnem gospodarskem obisku na Japonskem. Rezultat obiska je bila tudi knjiga *Sviloreja na Japonskem: Z mnogimi podobami*, ki je izšla davnega leta 1898.

V nadaljevanju se Gabrič pomudi pri opisih rusko-japonske vojne (1904–1905) v delu tedanjega periodičnega tiska na Slovenskem, primarno *Slovenca* in *Slovenskemu narodu*, pri čemer poudari prevladujoče stereotipno in rasiistično opisovanje Japonk in Japoncev, ki so nenadoma postali sovragi »naših slovanskih bratov« Rusov. Poenostavljene podobe Japoncev pojasni v luči vplivov ruskega kulturnega miljeja in odsotnosti stikov slovenskega etničnega prostora z Japonsko v začetku 20. stoletja. A če je bil takšen manko prisoten tudi v centru britanskega imperija Londonu, kot v avtobiografiji *Sama: Iz otroštva in mladosti* (2010: 151) zapiše celjska pisateljica, intelektualka in nekonformistka Alma M. Karlin (1889–1950), je bila prav ona tista – poleg Marije Skušek (1893–1963), znane kot Tsuneko Kondo Kawase – ki je primarno (ženskemu) nemško beročemu bralstvu na Slovenskem med obema svetovnima vojnoma ponudila obilico pogledov na japonsko družbo in položaj običajne Japonke oz. Japonca; izoblikovala si jih je med svojim več kot enoletnim bivanjem v Tokiu v začetku dvajsetih let 20. stoletja. Posledično zato še bolj preseneča, da se navedenemu navkljub avtor odloči za

* Klemen Senica, doktor etnologije, podoktorand na Oddelku za azijske študije Filozofske fakultete Univerze Juraja Dobrile v Pulju; ksenica@unipu.hr.

»zožan pogled« in z opisi Japonske, ki jih je na svojem pisalnem stroju znamke Erika natipkala Alma M. Karlin, opravi v precej rokohitrski, mestoma popreproščeni maniri. Tako zapiše (str. 138): »Glede osebne higiene jo je očitno še najbolj motilo, da Japonci niso uporabljali robčkov in da se je tudi mladim Japoncem iz nekoliko boljše družbe, ki jih je poučevala tuje jezike, redno cedilo iz nosu.« A se slovenski prevod v *Samotnem potovanju* (2006: 244) bere nekoliko drugače: »Odpovedati sem se morala enem samemu učencu, ker ga nisem bila sposobna gledati. [...] Iz nosa so mu tekale takšne sveče, kot jih najdeš v Postojnski jami. [...] Ostali učenci so smrkali, kolikor dolgo je šlo, nato pa uporabili papirnate brisače, ki so izginile v rokavu kimona.« Poleg tega pa je Alma M. Karlin na pot krenila novembra 1919 in ne 1920, kot je napačno navedeno v monografiji (str. 134).

Svobodnjaška interpretacija popotniških zapisov verjetno največje (in domnevno tudi najbolj samosvoje) popotnice 20. stoletja s slovenskega etničnega prostora ni edina šibka točka monografije, ki (morebiti) zmoti nekoliko zahtevnejšega bralca. Opazimo lahko tudi pomanjkljivo kontekstualizacijo družbenih in političnih dogodkov na Japonskem v izbranih oddelkih, ki jih avtor obravnava v uvodnih vrsticah vsakega (pod)poglavja. Že res, da Gabrič v uvodu samokritično naglasi (str. 13) svoje neznanje japonsščine, in s tem ni nič narobe, težava je v tem, da se kot zgodovinar zadovolji s poenostavljenimi opisi zgodovinskega dogajanja, ki je še kako pomembno vplivalo na vsakokratne evropske percepcije in reprezentacije Japonske, tudi tiste na »sončni strani Alp«. A sama monografija bi nedvomno pridobila na akademski odličnosti, če bi avtor v svojo, zagotovo hvalevredno razčlenbo, vključil najmanj delo harvardskega zgodovinarja Andrewa Gordona *Moderna zgodovina Japonske: Od časov Tokugawe do danes (A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present)* (2014), ki se dovršeno ukvarja prav z obdobjem Gabričeve analize.

Takšna odločitev bi avtorju mogoče odstrla še kakšen sedaj spregledan vidik japonske zgodovine. Eden od njih je tudi dejstvo, da Japonska med sredjo 17. in 19. stoletja še zdaleč ni bila izolirana od zunanjega sveta. Stiki s tujino so obstajali, le šogunat Tokugawa si jih je dolga desetletja prizadeval monopolizirati in monetizirati, zato je preprečeval zasebne stike z zunanjim svetom (Gordon 2014: 19). Eden od uradnih stikov s tujino je posredno potekal tudi preko Kraljestva Ryūkyū, danes bolj znanega kot prefektura Okinava. Ta je postala del Japonske šele leta 1878, a tega bralec ne izve nikjer. Posledično se avtorju zapiše, da se je Japonska s širokopoteznimi političnimi, družbenimi in gospodarskimi reformami v uvodnih desetletjih obdobja Meiji (1868–1912) uspešno preobrazila v nacionalno državo (str. 26), a so takšni pogledi danes v tujem zgodovinoisju pretežno preseženi. Če namreč kolonialni imperij razumemo kot politično entiteto, ki različnim ljudstvom oz. narodom vlada različno, potem je bila Japonska že pred kolonizacijo Tajvana leta 1895 brez kančka dvoma imperialna država v polnem pomenu besede. Radikalne družbene novitete, med njimi naborništvo in obvezno šolanje, ki ju omenja tudi Gabrič (str. 26–27), so namreč na Okinavi v primerjavi s kolonialno metropolo uvažali s časovnim zamikom, in sicer v strahu pred revoltom podjarmljenih. Že pred tem, leta 1869, pa je politična elita v Tokiu ukazala kolonizacijo območja, ki ga danes poznamo pod imenom Hokaido, kjer je uvažala in izvajala izrazito diskriminatorne kolonialne politike do tamkajšnjih staroselcev Ainujev.

Ob širšem poznavanju japonske zgodovine 19. in 20. stoletja bi avtorju zagotovo uspelo še bolj argumentirano zavrniti oz. osvetliti popačene ali bežne opise japonske politične in družbene stvarnosti, ki so jih prispevali slovenski intelektualci v začetku 20. stoletja. A namesto tega Gabrič (str. 85) npr. kar nekoliko pokroviteljsko okrcra Evgena Lampeta (1874–1918), ki da je v svoji monografiji *Vojška na*

Daljnem Vzhodu (1906) v »orisu razočaranja Japoncev nad mirovnim dogovorom [...] kar malce pretiraval.« Ob tem pozablja na proteste v tokijskem parku Hibiya, ki so izbruhnili nemudoma po koncu rusko-japonske vojne, ko je trideset tisoč glava množica izražala nezadovoljstvo nad podpisanim mirovnim sporazumom iz ameriškega Portsmoutha. Dogodek, ki ga zgodovinoisje šteje kot uvod v niz demonstracij v Tokiu tja do konca velike vojne, je prerasel v fizične spopade med protestniki in policijo; spopadi so zahtevali tudi smrtne žrtve.

Ob avtorjevi omembi poročanja o katastrofalnem potresu, ki je Tokio prizadel 1. septembra 1923, bi si bralec želel izvedeti, ali so slovenski časopisi poročali kaj tudi o pogromu nad Korejci, ki je sledil tej naravni katastrofi. Tako pa ostanemo le pri »roparskih pohodih tolpa« (str. 120), pri čemer danes vemo, da je bil to le eden v nizu izgovorov za poboje, po nekaterih predvidevanjih celo šest tisoč nedolžnih Korejcev, ki so tedaj prebivali v metropoli.

Omenjenim šibkim točkam nakljub je Gabričeva monografija zanimivo branje tudi za tiste bralce, ki so nekoliko podrobneje seznanjeni z Japonsko in njenimi stiki s Slovenijo. Avtor v svoji analizi namreč posveti pozornost še eni domala neznani plati japonsko-slovenskih odnosov, to je vlogi japonskih odposlancev pri določevanju meje med takratno Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Avstrijo in Madžarsko po koncu prve svetovne vojne. Pritegne tudi podroben opis delovanja že omenjene Marije Skušek, ki je med obema vojnama po slovenskih mestih intenzivno predavala o svoji domovini in družbeni vlogi žensk na Japonskem. Iz omenjenih opisov lahko hitro ugotovimo, da sodobno navdušenje nad »deželom vzhajajočega sonca«, ki svoj navdih primarno črpa v popularni kulturi, ni prvo takšno na Slovenskem. Nadvse poučno je tudi podpoglavje, ki orisuje vzpostavljane uradnih meddržavnih stikov po drugi svetovni vojni, v kateri sta bili državi v sovražnih taborih. Ob tem avtor omenja anekdoto, da je

jugoslovanskega predsednika Josipa Broza - Tita (1892–1980) ob njegovem državniškem obisku na Japonskem aprila 1968 že na letališču pričakal sam cesar Hirohito (1901–1989). A vrhunec monografije je del *Sporočila Slovencev s poti po Japonskem*, v katerem avtor opiše tudi izseke vtisov akademskega slikarja in grafika Bojana Golije (1932–2014), ki jih je ta zbral med svojim šestmesečnim študijskim bivanjem na Japonskem konec petdesetih let 20. stoletja. Ob takšnih in drugačnih prigodah in navdušenju nad japonskimi vlaki je Golija poudaril izkušnjo, ki jo je med turističnim obiskom pravzaprav nemogoče (po) doživeti. Zmotilo ga je namreč, da so bile japonske izobraževalne ustanove,

kjer so poučevali likovno umetnost, v primerjavi z ljubljansko akademijo »pravo smetišče« (str. 183).

Na koncu bralca nekoliko zbega le avtorjeva odločitev, da svojo analizo slovenskih reprezentacij Japonske konča sredi devetdesetih let 20. stoletja, in sicer z ustanovitvijo Oddelka za azijske (in afriške) študije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Mar nam želi s tem sporočiti, da v zadnjih treh desetletjih ni nastal noben potopisni zapis o Japonski, ki bi bil vreden (kritičnega) branja in strokovne analize?

Kakorkoli, čeprav bi si bralec na nekaterih mestih želel podrobnejši uvid v zgodovinsko dogajanje na Japonskem v obravnavanem obdobju 150 let, pa je monografija Aleša Gabriča *Od popol-*

ne neznanke do pristrčne prijateljice: Slovensko spoznavanje Japonske, njenih prebivalcev in običajev nedvomno koristen prispevek k preučevanju pogledov na Japonsko, ki so v poldrugem stoletju nastali na slovenskem etničnem ozemlju.

Literatura in viri

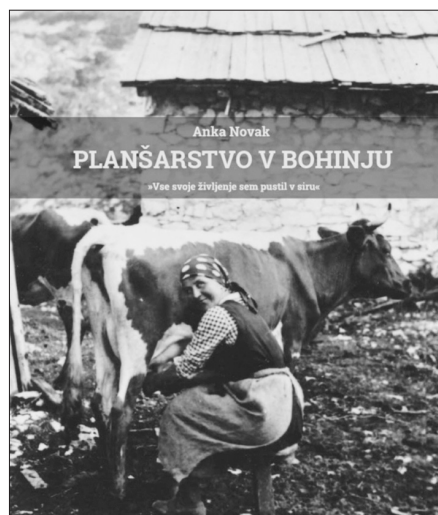
GORDON, Andrew: *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*. New York in Oxford: Oxford University Press, 2014.

KARLIN, Alma: *Sama: Iz otroštva in mladosti*. Celje: In lingua, 2010.

KARLIN, Alma: *Samotno potovanje v daljne dežele: Tragedija ženske*. Celje: Društvo Mohorjeva družba in Celjska Mohorjeva družba, 2006.

ANKA, NOVAK: Planšarstvo v Bohinju: »Vse svoje življenje sem pustil v siru«

Gorenjski muzej, Kranj 2024, 340 str.

Na knjigo Anke Novak o planinskem gospodarstvu v Bohinju smo dolgo čakali. Ko me je konec devetdesetih let prejšnjega stoletja na nastajajoče delo opozorila krsteniška majerica Cilka Mlakar, mi je takrat že upokojena

kustosinja Gorenjskega muzeja dejala, da je knjiga tako rekoč že pripravljena. Pred dobrim desetletjem, ko je na enem od obhodov bohinjskih planin konservatorica kranjske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine, Saša Roškar, ki med drugim(i) skrbi za bohinjsko planinsko dediščino, omenila, da je prevzela uredništvo, sem prav tako menila, da je knjiga tik pred izdajo. Po nekaj letih pa sem jo nehala spraševati, kdaj bo. Zainteresirani smo morali počakati, da so okoliščine za objavo celovitega pregleda bohinjskega planšarstva dozorele. Izkazalo se je, da dobre stvari pač potrebujejo svoj čas. Ne le čas, ki je potreben za široko in temeljito poznavanje planinskega gospodarstva, pri čemer ni nezemljivo dejstvo, da se je Anka Novak bohinjskemu planinstvu bolj ali manj intenzivno posvečala štiri desetletja, ampak tudi čas za avtorsko in uredni-

ško, če uporabim sirarsko terminologijo, zorenje knjige. Tako kot je avtorica prišla na teren zadnji čas za dokumentiranje spreminjajočega se združnega planinskega gospodarstva, dejavnosti, ki je v Bohinju cvetela od konca 19. stoletja do srede 20. stoletja, je morda obdobje po preobrazbi in obdobje iskanja možnih prihodnosti planinstva pravi čas za celovito predstavitev preteklega, predvsem napornega življenja v bohinjskih planinah, ki se v sodobnih imaginarijih vse preveč pogosto orisuje le kot skupnostna sonaravna idila.

Anka Novak je začetne raziskave planinskega gospodarstva predstavila že leta 1969 na razstavi Planšarska kultura na Gorenjskem v Gorenjskem muzeju v Kranju. V pripravah na razstavo je največ gradiva zbrala prav v Bohinju, kjer je bilo skupnostno organizirano planinsko gospodarstvo še do konca šestdesetih pomemben del življenja

* Špela Ledinek Lozej, dr. etnologije, znanstvena sodelavka, docentka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; spela.ledinek@zrc-sazu.si.